

В. М. Білоусов,
старший викладач

В. А. Дмитришина,
студентка

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР В УКРАЇНІ: ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ

У статті досліджуються особливості шлюбного договору та його практичне втілення в нашій державі. Автори визначають правову природу шлюбного контракту, його практичне значення, а також формулюють основні недоліки та проблеми і пропонують шляхи їх вирішення.

Ключові слова: шлюб, подружжя, права та обов'язки.

В. Н. Белоусов, В. А. Дмитришина

Брачный договор в Украине: практическое воплощение

В статье исследуются особенности брачного договора и его практическое воплощение в нашем государстве. Авторы определяют правовую природу брачного договора, его практическое значение, а также формулируют основные недостатки и проблемы и предлагают пути их решения.

Ключевые слова: брак, супруги, права и обязанности.

V. Bilousov, V. Dmytryshyna

Marriage contract in Ukraine: the practical implementation

The article deals with the peculiarities of the marriage contract and its practical implementation in our country. The authors define the legal nature of the marriage contract, its practical significance, formulate the main drawbacks and problems and offer solutions.

Key words: marriage, married couple, rights and obligations.

Постановка проблеми та її актуальність. Україна вже протягом тривалого часу переймає західний досвід практично зі всіх питань, тож питання шлюбних відносин не виняток. Необхідність складання шлюбного договору диктується не стільки недовірою подружжя одне до одного, скільки бажанням при можливому розірванні шлюбу не шукати істини в судах і не виставляти подробиці особистого життя на загальний огляд. Цікаво, що інститут шлюбного договору існує в Україні з 1992 року, проте широких обертів він не набув, у даній роботі ми намагаємось з'ясувати, чому так відбувається.

Аналіз досліджень і публікацій. Науково-теоретичну основу даної статті становлять праці вчених у сфері теорії права та цивільного права М. В. Антокольської, Є. М. Ворожейкіна, Б. М. Гонгала, В. С. Гопанчука, С. П. Індиченка, О. С. Іоффе, В. І. Кисіля, П. В. Крашеніннікова,

О. А. Явор, І. В. Жилінкової, О. О. Ульяненко, О. М. Калітенко, Т. О. Ариванюк тощо.

Метою даної статті є дослідження стану врегулювання відносин щодо укладення шлюбного договору в Україні та його практичне втілення.

Виклад основного матеріалу. Можливість укладення шлюбного контракту в Україні існує з 1992 р. (в Кодексі про шлюб та сім'ю України, який втратив чинність у 2010 році), яка в подальшому була закріплена Сімейним кодексом у Главі 10 «Шлюбний договір» [3].

Шлюбний договір – це цивільний правочин, що базується на домовленості наречених або подружжя відносно встановлення майнових прав та обов'язків подружжя на період існування та припинення шлюбу.

На жаль, в силу менталітету більшість громадян вважають шлюбний контракт проявом недовіри і не знаходять об'єктивних причин його укладення, а тому так і не знають, для чого

він власне й потрібен. Статистичні дані, наведені на офіційному сайті Міністерства юстиції України, свідчать про вузький спектр використання шлюбних договорів українцями. Значна частина укладається у м. Києві, Дніпропетровській, Одеській і Харківських областях; в інших регіонах кількість шлюбних договорів нараховує декілька десятків за рік. Найменше зареєстровано шлюбних договорів у Черкаській, Сумській та Кіровоградській областях. До того ж нотаріальна практика зазначає, що найчастіше шлюбні договори укладаються подружжям, де один із них іноземець [5, с. 102-105].

У країнах Західної Європи поділ майна чоловіка і дружини є звичайною практикою, там часто укладається шлюбний контракт серед осіб, що вступають у шлюб.

У вітчизняній системі сімейного права законодавство передбачає, що майно, нажите подружжям у шлюбі, є спільним. Це означає, що все, що вони нажили, є спільним, починаючи від квартири і закінчуючи кавоваркою. Така система сприяє близькості подружжя, тому що вона вимагає співробітництва і взаємної довіри в управлінні активами сім'ї. В Україні шлюбний договір укладається дуже рідко, це скоріше виняток. Найбільш поширеною причиною для підписання такої угоди є різниця в статусі партнерів за власністю, а також нерозуміння у необхідності даного договору [6, с. 325].

Потрібно зауважити, що зміст шлюбного контракту передбачає досить вузький перелік питань відносно життя подружжя. Якщо порівнювати, наприклад, із США, де наявність шлюбного контракту сприймається як невід'ємна частиною подружніх відносин, в Україні визначене лише те коло питань між подружжям, які зачіпають відносини в галузі фінансів, грошових зобов'язань, майна, користування майном тощо. Ніякі особисті стосунки на кшталт частоти виконання «подружнього обов'язку», розвитку розумових здібностей одного з подружжя, підтримки тіла в спортивній формі, поваги, любові не можуть бути врегульовані шлюбним контрактом. Наведемо перелік умов, які можна включити до шлюбного договору, відповідно до СК України:

- що і кому буде належати на праві власності;
- режим спільного майна;

- режим майна, подарованого на весілля;
- що і кому дістанеться у випадку розірвання шлюбу;
- долю подарунків, подарованих один одному під час сімейного життя;
- порядок несення витрат, внесок кожного в сімейний бюджет;
- розміри і порядок несення витрат на утримання непрацездатних батьків і догляд за ними;
- порядок проживання їхніх родичів у спільній квартирі (будинку) [2].

У свою чергу шлюбним договором не може бути передбачено:

- яке прізвище обере кожен з наречених при реєстрації шлюбу, яке прізвище і ім'я буде надано дітям, які народяться у подружжя;
- пріоритет чоловіка або жінки у вирішенні питань сім'ї, ці питання повинні вирішуватись спільно чоловіком і жінкою;
- обмеження у праві кожного подружжя стосовно навчання і закінчення того чи іншого навчального закладу;
- обов'язок одного з подружжя щодо прийняття тієї чи іншої віри;
- обов'язок вінчання після реєстрації шлюбу;
- працю на присадибній або дачній ділянці;
- обмеження кількості дітей у подружжя тощо.

В Україні шлюбний договір не набрав великого втілення, тому що головною особливістю слов'янської душі є щедрість і відкритість. Скупий прагматизм молодят чужий, а тому напередодні хвилюючого дня весілля зовсім не хочеться міркувати про щось практичне. Мала поширеність шлюбного договору в Україні багато в чому обумовлена низькою поінформованістю населення про його існування і функції, а також тим, що сьогодні не всі українці розуміють, що являє собою поняття шлюбного договору.

Навіть у деяких зарубіжних країнах, де шлюбний договір закріплений відносно давно, він не надто користується популярністю, лише при повторному шлюбі (напевне, сподіваються на краще).

Безумовно, шлюбний договір не вічний та може бути визнаний недійсним за таких умов: 1) порушення нотаріальної форми договору, а також укладення шлюбного договору непов-

нолітніми неемансипованими особами, які беруть шлюб без згоди їх батьків або піклувальника; 2) неналежний суб'єктний склад (укладення договору недієздатними особами, або такими, що не мають необхідного обсягу дієздатності); 3) зменшення обсягу прав дитини, які встановлені СК України; 4) включення умов, які ставлять одного з подружжя у надзвичайно не вигідне матеріальне становище; 5) укладення договору під впливом обману, насильства; 6) помилка однієї зі сторін договору; 7) порушення шлюбним договором норм закону (наприклад, включення в договір положень, що стосуються особистих прав і обов'язків подружжя або їх неповнолітніх дітей) тощо.

Треба зазначити, що визнання шлюбного договору недійсним не впливає на долю шлюбу: він продовжує своє існування незалежно від цього. І навпаки, визнання шлюбу недійсним тягне за собою недійсність шлюбного договору. Це свідчить про залежність шлюбного договору від шлюбу та певну підпорядкованість першого другому. А щоб змінити умови шлюбного договору, потрібна згода кожного з подружжя, одностороння зміна умов шлюбного договору та одностороння відмова від шлюбного договору не допускаються. Зміни до шлюбного договору можуть бути внесені подружжям шляхом укладення відповідного договору, який підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню, або за рішенням суду.

Всупереч загальноприйнятій думці, право першості у винаході шлюбного контракту не належить ані сучасній Європі, ані Америці. Цей документ не такий молодий, як ми думаємо. Тисячі років тому в Стародавній Греції і Римі чоловік і жінка, перш ніж створити сім'ю, оформляли угоду, де описували свої майнові відносини, відразу обговорюючи також і питання спадкоємства в майбутньому спільно нажитого майна. Це не вважалося ганебним, і така «страховка» була дуже поширена аж до приходу християнства. У наступні часи «священний союз» полягав і регулювався виключно церквою [4, с. 9].

Відновлення інституту шлюбного контракту знову почалося лише наприкінці XVIII – початку XIX століття у Франції, Англії, Німеччині, Австрії. Поява шлюбного договору в законодавстві зарубіжних країн була обумовлено ха-

рактером буржуазного суспільства, різні шари якого потребували різного вирішення своїх майнових проблем. У Франції та Англії - країнах, де існування шлюбного договору має дуже давню історію, - його поява була викликана необхідністю збереження за жінкою, яка вступає в шлюб, і її родичами права керування дошлюбним майном і користування доходами від цього майна [7, с. 10].

Висновки. Питання щодо необхідності та доцільності укладення шлюбного договору викликає досить протилежні почуття. У будь-якому випадку, перш ніж відповісти на це питання, молодята (подружжя) повинні дізнатися про даний документ якомога більше, щоб зважити всі «за» і «проти». Однак необхідно враховувати, що цей документ складається не у зв'язку з перспективою розлучення (хоча він і допомагає вирішити багато питань набагато більш безболісно). Одна з найважливіших функцій шлюбного договору – допомогти подружжю наперед уникнути можливих конфліктів з питань майна, які, у свою чергу, можуть призвести до необхідності розлучення. Але для того, щоб позбавити українців від судової тяганини, для початку необхідно частіше говорити про шлюбний договір та доносити до наших громадян його значення. На нашу думку, шлюбний договір покликаний зміцнювати інститут сім'ї, дозволяючи більш повно враховувати інтереси кожного з подружжя, зменшити кількість суперечок і конфліктів між ними, але, навіть якщо почуття й минули, на випадок розлучення і розподілу майна – здатний тільки полегшити розірвання шлюбу подружжя, тобто вирішити це цивілізованим способом.

Можна виділити такі основні підстави визнання шлюбного договору недійсним: 1) порушення нотаріальної форми договору, а також укладення шлюбного договору неповнолітніми неемансипованими особами, які беруть шлюб без згоди їх батьків або піклувальника; 2) неналежний суб'єктний склад (укладення договору недієздатними особами, або такими, що не мають необхідного обсягу дієздатності); 3) зменшення обсягу прав дитини, які встановлені СК України; 4) включення умов, які ставлять одного з подружжя у надзвичайно не вигідне матеріальне становище; 5) укладення догово-

ру під впливом обману, насильства; 6) помилка однієї зі сторін договору; 7) порушення шлюбним договором норм закону (наприклад, включення в договір положень, що стосуються особистих прав і обов'язків подружжя або їх неповнолітніх дітей) тощо.

Отже, шлюбний договір серед подружніх договорів займає особливе місце. По-перше, цей договір має найбільш комплексний характер і може вміщувати різноманітні умови, які стосуються майна подружжя або надання утримання одному з них. По-друге, шлюбний договір, на відміну від усіх інших договорів, може укладатися стосовно майбутнього майна подружжя. По-третє, суб'єктами шлюбного договору може бути не тільки подружжя, а й особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу. Молодим людям, які вирішують пов'язати своє життя, не варто забувати про можливість укласти шлюбний договір.

«Неправильність» шлюбних договорів пояснюється, перш за все, застарілими поглядами на шлюбні відносини, а їх несприйняття виникає здебільшого в оточенні того з наречених, хто йде до шлюбу без «зайвого майнового обтяження». Варто пам'ятати, що яким сильним не було б кохання подружжя, життя непередбачуване. А шлюбний договір заздалегідь визначить, як відбудеться розподіл майна при розлученні та допоможе зберегти власну гідність під час цього неприємного процесу.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
3. Кодекс про шлюб та сім'ю України: затв. Законом від 20 червня 1969 р. № 2006-VII (2006а-07)) // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1969. – № 26. – Ст. 204 (втрата чинності від 27.07.2010).
4. Мальцев И. Брачный контракт: заключение брачного контракта: экзотика или необходи-

мость / И. Мальцев // Юридическая практика. – 2001. – 11 января. – С. 9.

5. Римаренко І. В. Шлюбний договір в Україні: за і проти / І. В. Римаренко // Сучасні питання економіки і права. – 2013. – № 1. – С. 102-105.

6. Цивільне право України: підручник / О. В. Дзера, Д. В. Боброва, А. С. Довгерт, Н. С. Кузнецова. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – Кн. 1. – 719 с.

7. Кокіна В. Шлюбний контракт доважок до кохання? / В. Кокіна // Урядовий кур'єр. – 1998. – № 215. – Ст. 10.

References

1. *Konstytucija* Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28 chervnja 1996 r. № 254k/96- VR // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy. – 1996. – № 30. – St. 141.
2. *Simejnyj kodeks* Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 10 sichnja 2002 r. № 2947-III // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy. – 2002. – № 21-22. – St. 135.
3. *Kodeks pro shljub ta sim'ju* Ukrainy: zatv. Zakonom vid 20 chervnja 1969 r. № 2006-VII (2006a-07)) // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy. – 1969. – № 26. – St. 204 (vtrata chynnosti vid 27.07. 2010).
4. *Mal'cev Y.* Brachnyj kontrakt: zakljuchenie brachnogo kontrakta: ekzotika ili neobhodimost' / Y. Mal'cev // Juridicheskaja praktika. – 2001. – 11 janvarja. – С. 9.
5. *Rymarenko I. V.* Shljubnyj dogovir v Ukraini: za i proty / I. V. Rymarenko // Suchasni pytannja ekonomiky i prava. – 2013. – № 1. – S. 102-105.
6. *Cyvil'ne* pravo Ukrainy: pidruchnyk / O. V. Dzera, D. V. Bobrova, A. S. Dovgert, N. S. Kuznjecova. – K.: Jurinkom Inter, 2002. – Kn. 1. – 719 s.
7. *Kokina V.* Shljubnyj kontrakt dovazhok do kohannja? / V. Kokina // Urjadovyj kur'jer. – 1998. – № 215. – St. 10.